

Presentació de la *Història de la matemàtica*, de Josep Pla i Carrera

Sebastià Xambó Descamps

Professor emèrit del Departament de Matemàtiques de la UPC

L'acte s'havia programat a la sala Nicolau d'Olwer de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), a les 19 hores del dilluns 23 de gener, però l'extraordinària concurrència de públic obligà a improvisar-ne el trasllat a la sala Pere i Joan Coromines. La raó principal d'aquest interès l'atribueixo a la singularitat d'un programa primordial per a la nostra ciència i cultura.

Josep Pla i Pilar Bayer (Crèdit: Iolanda Guevara)

L'acte fou presidit per la Dra. Pilar Bayer, membre de la Secció de Ciències i Tecnologia de l'IEC, i directora del projecte «Història de la matemàtica grega» en el qual s'insereix una part del vast disseny del Dr. Pla d'escriure i publicar la monumental *Història de la matemàtica. Resultats, textos i contextos*. L'objecte de l'acte era presentar dos volums d'aquesta empresa. El primer [1] s'originà com a projecte d'emèrit de l'autor i fou penyora del projecte complet. El segon [2] és el primer volum dels cinc previstos per a la matemàtica grega. De tots aquests detalls, i de molts altres, en donà compte la Dra. Bayer en la seva presentació. De l'autor, va destacar els seus més de trenta anys com a professor d'història de la matemàtica, el seu captament metodològic, la seva extensa i polifacètica obra, i la seva estima de la llengua.

La presentació pròpiament dita consistí en un acompanyament oral de l'autor a un conjunt de més que quaranta transparències (pàgines). No puc deixar de citar aquí una de

les primeres, un parèntesi en què «individualment i humilment dedico aquesta presentació a tots i cadascun dels polítics catalans elegits democràticament assetjats pels tribunals espanyols pel fet d'exercir el seu compromís polític» i que titulà «Per la democràcia. Defensem les nostres institucions».

Tot seguit explicà l'estil dels llibres, comparant-lo al d'altres obres existents, però al meu parer hom no se'n pot fer una idea més exacta sense llegir el llarg preàmbul d'[1] i la introducció a [2]. El gruix de la presentació van ser «tres exemples per explicar quina és l'originalitat d'aquesta obra». En el primer exemple (cinc pàgines) fou un resum de la sorprenent anàlisi de la tauleta *Plimton 322* (vegeu la instantània de Iolanda Guevara). En detall, està explicat a la subsecció 2.9.2 de [1], pàgines 249–257. El segon exemple (set pàgines), titulat «El *Menó* de Plató. La reminiscència segons Sòcrates», correspon a les seccions 4.1 i C.1, pàgines 268–276 i 512–525, de [2]. I el relat del tercer exemple (disset pàgines), titulat «Per què no quadrem el cercle?», l'inicià amb una referència a dos problemes del *Papir de Rhind* (com el murri escriba Ahmès calculava la superfície d'un camp circular donat el diàmetre; [1], secció A.1) i prosseguí amb una subtil i complexa anàlisi de diversos textos matemàtics i filosòfics relatius a la qüestió i que es poden trobar a [2], apèndixs B i C.

Fou un aplec d'una intensitat com no es produeix gaires vegades. Una iniciativa d'aquesta envergadura porta a la memòria epopeies d'altri, com ara les de Joan Coromines (l'atzar volgué que la celebració fos en una sala que porta el seu nom). Hom pot augurar, per l'estil i contingut, per la profunditat i extensió, que en la *Història de la matemàtica* hi trobaran valors insospitats moltes persones i institucions de cercles que en principi semblen mantenir poca comunicació amb els de les matemàtiques i la seva història. Al gaudi intel·lectual de llegir-la l'acompanyarà el premi de participar en la consolidació d'aquest intercanvi necessari.

Referències

- [1] J. Pla. «Història de la matemàtica. Egipte i Mesopotàmia. Resultats, textos i contextos». IEC, juliol 2016. LXV + 427 pàgines.
- [2] J. Pla. «Història de la matemàtica. Grècia I (de Tales a Plató i Aristòtil)». IEC, juliol 2016. XIV + 781 pàgines.